

Dr. Havva SULA

Toplum
Yetimleri:
SOKAK
ÇOCUKLARI

Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları / 717
Cep Kitapları / 79
Sorunlarımız Sorumluluklarımız Serisi - 3

Yayın Yönetmeni: Dr. Yüksel Salman
Editör: Dr. Ömer Menekşe
Koordinasyon: Dr. Hafsa Fidan
Tashih: Ömer Çetinkaya

Grafik & Tasarım

RIHTIM Ajans Tel: (0312) 418 16 23

Baskı

Saray Matb. Kağ. Kırt. Tic. ve San. A.Ş. / (0) 312 527 28 90

3. Baskı, Haziran 2011

2011-06-Y-0003-717

ISBN 978 -975-19-4288-3

Sertifika No: 12930

© Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı No: 147/A
Çankaya / ANKARA
Tel: (0312) 295 72 93 - 94
Faks: (0312) 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış

Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: (0312) 295 71 53 - 71 56
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

TOPLUM YETİMLERİ: SOKAK ÇOCUKLARI

Dr. Havva SULA

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

*Bu eser, Din İşleri Yüksek Kurulu'nun 13/03/2008 tarih
ve 27 sayılı kararıyla basılmıştır.*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ • 7

GİRİŞ • 11

AİLE • 13

KOMŞULAR • 14

İNANÇ • 14

VAKIFLAR / HAYIR KURULUŞLARI • 15

NİÇİN SOKAK ÇOCUKLARI? • 16

KİM BU ÇOCUKLAR? • 19

NELER YAPILMALI / NE YAPMALIYIZ? • 29

UYARILAR / ÖNERİLER • 44

SOKAK ÇOCUĞU / Bedirhan Gökçe • 49

ÖNSÖZ

İnsan, toplum içinde yaşayan bir varlıktır. Toplu hâlde yaşayan insanlar arasında huzur ve mutluluğun sağlanabilmesi için bireylerin, hak ve yükümlülüklerini bilmeleri ve sorumluluk bilinci içerisinde bunun gereğini yerine getirmeleri gerekir. Sorumluluk bilinci önce kişinin kendisine karşı sorumluluğu ile başlamaktadır. Kendisine karşı sorumluluğunu bilen insan, ailesi ve topluma karşı olan sorumluluğunu da yerine getirebilir.

“İnsanoğlu kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?” (Kıyâme, 75/36) âyeti, insanın sorumluluk sahibi bir varlık olduğunu belirtmekte, *“Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz.”* (Tekâsür, 102/8) âyeti de kendisine başta akıl olmak üzere verilen sayısız nimetlere karşılık insanın da, gücü nispetinde yerine getirmek zorunda olduğu belli yükümlülükleri olduğunu ifade etmektedir.

Toplumlari derinden sarsan sayısız sorunun yaşandığı günümüz dünyasında, insanlık onuruna yakışır aydınlık geleceğin inşası için hepimize sorumluluklar düşmektedir. Zira içinde yaşadığımız dünyada insanlık olarak birçok sorunla karşı karşıyayız.

Dünya genelinde insanlığın geleceğini tehdit eden açlık, fakirlik, işsizlik, çevre kirliliği, doğal afetler, sosyal adaletsizlik, fırsat eşitsizliği, ahlâkî çöküntü, manevî kirlenme, madde bağımlılığı, inançsızlık, zulüm, yolsuzluk, yetersiz sağlık koşulları, eğitim ve hukuk alanında karşılaşılan sorunlar, tarihî ve kültürel değerlerin yok edilmesi ve benzeri

problemlerin yanı sıra insanlar arasındaki diyalog, hoşgörü ve tolerans eksikliği, farklılıklara karşı tahammülsüzlük ve farklılıklarla barış içinde bir arada yaşama konusunda yaşanan şiddet ve terör gibi sorunlarla iç içeyiz.

Bu sorunlar yalnızca bir yöreyi, bölgeyi ya da halkı değil küresel anlamda bütün insanları şu ya da bu şekilde etkilemekte ve ilgilendirmekte, bu sorunların üstesinden gelebilecek toplumlar arası/uluslararası kalıcı çözüm yolları aranmaktadır.

Aslında bütün bu toplumsal sorunların başında sahip olduğumuz değerleri fark edememek ve bu değerleri hayata geçirememek yatmaktadır. Bu itibarla değerlerimizi fark etmek ve o değerleri bir davranış bilincine ve yaşayan bir değer hâline getirebilmek son derece önemlidir. Hiç şüphesiz sahip olduğumuz en önemli değer de inanç ve öğretileriyle 14 asırdır insanlığı aydınlatan bir ışık kaynağı olan yüce dinimiz İslâm'dır.

Bugün, insan potansiyelini geliştirme adına ortaya çıkan psikoterapi yöntemlerinden, ekolojik sorunlara ve uyuşturucu ile mücadeleye varıncaya kadar belki de tüm dünya toplumları, dinin müdahalesine, katkısına, daha açıkçası “kutsal”a ihtiyaç duymaktadır. Ve İslâm çağdaşlık adına bu katkıyı sağlayabilecek, çağdaş dünya için yeni dinî formlar üretebilecek dinamik bir dindir.

Bu itibarla yüce dinimizin emir ve tavsiye ettiği paylaşma ve yardımlaşma gibi prensiplere kulak verip, birbirimize karşı yerine getirmemiz gereken birtakım görev ve sorumlulukların bilincinde olarak, omuz omuza vermeli, hayatı acı ve tatlısıyla paylaşmalı, daha yaşanabilir kılmalı, sosyal yar-

dımlaşma ve paylaşmayı temel alan bir hayat tarzını sürdürmeli, mutlu ve huzurlu yarınlara hep birlikte kavuşmalıyız.

Diyanet İşleri Başkanlığımız, üstlendiği yasal görevin sınırları içinde kalarak günümüz insanının dinî talep ve ihtiyaçlarını karşılamayı, toplumsal huzur ve bütünleşmeyi sağlamayı bir sorumluluk olarak kabul etmektedir. Toplumun manevî hayatını olumsuz yönde etkileyen aile içi sorunlar, toplumun neredeyse her bir katmanında farklı şekillerde tezahür eden şiddet, töre cinayetleri, insan hakları ihlalleri, çevreye karşı ilgisizlik, kötü ve zararlı alışkanlıklar gibi ortak duyarlılık ve çözüm gerektiren sosyal konularda dinî bilgi açısından topluma rehberlik etmeyi, bu alanda varsa yanlış dinî anlayışları gidermeyi, bu sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yürüten ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde hareket etmeyi bir görev bilmektedir. Birlikte ve barış içinde yaşadığımız, birbirimize insan olarak saygı ve sevgi duyduğumuz bir dünyayı inşada yüce dinimizin kalıcı öğretisini yapı taşı kılmayı hedeflemektedir.

Bu amaç doğrultusunda hazırlanan “Sorunlarımız ve Sorumluluklarımız” adlı bu seri, çağdaş sorunların yakıcılığını, bugünün dünyasını göz önüne alarak, dinin asıllarından özgür düşünceyle ürettiğimiz, inanç ve ahlâkla bütünleşen sahih bilgiyle aşabileceğimizi, sağlıklı bir din algısının ve gündelik hayata yön veren bir maneviyatın topluma ne derece huzur ve sükûnet sağlayabileceğini göstermektedir.

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Giriş

Çocuklar ilk adımlarıyla birlikte dışarı çıkmak isterler. Evin önü ya da bahçesi ilk keşif alanıdır. Daha sonra karşı kaldırım, tüm sokak ve yakındaki açık alanlar gelir. Çocuklar mahalle yaşamının öznesi, ona canlılık veren bir parçasıdır. Çünkü çocuklar önyargıları olmaksızın çok çabuk ilişki kurarlar.

Ülkemizde birçok çocuk sokakla tanışık olarak yaşıyor. Aslında çocukların sokakta olması kötü bir şey değil, tam tersine çocuğun sokakta oynayabilmesi; mahallesinin bir parçası olabilmesi; yandaki komşuyu, köşedeki manavı tanıması hayatın bir parçası olup hayatı güzel ve daha kolay yaşanır kılar. Çok farklı durumlarla ve insanlarla karşılaşmasının getirdiği zenginlik sokağın çocuk gelişmesindeki yararlı yönüdür. Tabii bu zenginlik ailenin verdiği değerlerle bir anlam kazanabilir.

Buraya kadar sözünü ettiğimiz 'sokak', çocuğun yaşadığı çevrede, arkadaşlarıyla ailesinin kontrolü altında oyun oynadığı sokaktır. Büyük şehrin güvenli olmayan sokaklarında tek başlarına yaşayan sokak çocukları veya ailenin geçimini sağlamak için şehrin yabancı mekânlarındaki satıcı çocuklar için sokak farklı anlamlar taşımaktadır.

Yapılan araştırmalar annenin eğitimi arttıkça çocukların daha az dışarıda kaldıklarını göstermektedir. Alt gelir gruplarında sokak, çocuklar için en önemli toplumsallaşma aracıdır. Evlerin darlığı, çocukların kendi odalarının olmaması, çok sayıda kardeş gibi faktörler çocuğu sokağa yönlendirmektedir.

Sorun; çocuğun sokakta kontrolsüz ve tehlikede olmasıdır. Çünkü sokak şehrin bir parçasıdır. Sokağa çıkan çocuk, az ya da çok şehirdeki bütün risklerle karşı karşıyadır.

Aile

Ailenin; neslin devamı, bireylerinin bakım, beslenme, sevgi, aidiyet ve sosyal çevre gibi ihtiyaçlarının karşılanması ve toplumsal, kültürel, dinî ve geleneksel değerlerin aktarılması ve korunması gibi önemli görevleri vardır.

Sanayileşme, kentleşme, göç, gecekondulaşma ve yoksullaşma ailenin yukarıda belirtilen fonksiyonlarını tam olarak yerine getirmesine engel oluyor. Geniş aile tipinden çekirdek aileye geçiş, kadın erkek rollerinin değişmesi, kadının dışarıda çalışmaya mecbur kalması aile içinde otorite sorunu yaratıyor bundan da en fazla çocuklar etkileniyor. Çocuklar sağlıklarına, beslenmelerine, giyimlerine, eğitimlerine, sosyalleşmelerine dikkat ve özen gösterilmeyerek ihmalle uğruyorlar. Çoğu zaman bu ihmal, aile içinde şiddete ve çocuğun dışarıda çalıştırılarak istismarına kadar ileri boyutlara taşıyor.

Bütün yoksul aileler çocuklarını çalıştırıyor mu? Hayır. Demek ki arada bir fark var; bu farkın nerelerden kaynaklandığı düşünüldüğün-

de, çocuğuna yatırım yapan, değer veren veya kendi kendini koruyabilen çocukları olan ailelerin bunu yapmadığı görülüyor.

Komşular

İyi komşuluk ilişkileri, mutluluk ve sevincin paylaşılmasında, sıkıntı ve kederin göğüslenmesinde, toplumsal huzur ve dayanışmada ayrı bir öneme sahiptir; ailelere ve fertlere destek olur. Sosyal dayanışma ve yardımlaşma açısından insana aileden sonra en yakın sosyal çevreyi komşular teşkil ettiği içindir ki, gerek Kur'an-ı Kerim'de ve gerekse hadis-i şeriflerde komşuluk ilişkilerinin önemine değinilir.

Çocukların eğitiminde, sokaktaki davranışlarının kontrolünde ve anne baba evde olmadığı zaman onları korumada komşuların katkıları çok değerlidir. Fakat hızlı şehirleşme, apartman hayatı, değişen iş koşulları ve modernleşme, komşuluk ilişkilerini zayıflatmış ve çocukları çok önemli bir koruyucu değerden mahrum bırakmıştır.

İnanç

İslâm dini, fert ve toplum hayatına bütüncül yaklaşır; hayatın her alanına ölçülü ve gerekli açıklamalar getirir ve insanı yönlendirir.

Gerçek dindarlar, yaratıcıya bağlılığın göster-

gesi olan ibadetlere devamlılıkta gösterdikleri titizlik kadar, diğer insanların hakları ve toplumsal hayat konusunda da dinin öğütlediği şekilde adil, ölçülü, fedakâr ve sorumluluk sahibi olmaya önem verirler.

İnsanın yaratılışı, sorumluluk esası üzerine kuruludur.

“Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yüklendi...”
(Ahzab,33/ 72)

İslâm bilginleri bu ayette geçen ‘emanet’ ten maksadın en genel anlamda sorumluluk olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bu sorumluluk sadece Allah’a karşı sorumluluktan ibaret değildir. Allah Resulü bütün zamanını ibadetle geçiren bir sahabeyi *“Sırf ibadetle meşgul olman doğru değil. Kendinin kendin üzerinde, çoluk çocuğunun senin üzerinde hakkı vardır. Hakkı hak sahibine vermelisin.”* diye uyarmıştır. (Buhârî, “Savm”, 51, “Edeb”, 86)

Vakıflar/Hayır Kuruluşları

Vakıflar kaynağını; iyilik ve hayırda yarışmayı, Allah yolunda harcamada bulunmayı, toplumda kimsesiz, fakir, düşkün, yetim ve yolda kalmışlara yardım elini uzatmayı teşvik eden ayet ve

hadislerden alır. İslâm toplumlarında sosyal yapıyı sağlamlaştırmada, devletin yetişemediği alanlarda sosyal dengeyi sağlamada ve yaraları sarmada etkin rol oynarlar.

Niçin Sokak Çocukları?

Son yıllarda sağlıksız kentleşme, köyden kente göç, nüfus artışı, eğitimsizlik ve buna paralel olarak iş imkanlarının azlığı ve ekonomik yetersizlik nedeniyle ailenin, toplumsal düzenin/ komşuluğun, manevi değerlerin koruyuculuğu azaldı. Sokaklar; çocuklar için tehlikeli hâle geldi.

Kırsal kesimde birbirine psikolojik ve sosyal yönden bağımlı olan aile fertleri şehir yaşamında birbirlerinden koptular; düzenli aile hayatının olamaması sonucu anne ve babadan yeterli ilgiyi

göremeyen bazı çocuklar da sokakları tercih ettiler.

Bu ailelerde çocukların eğitimine önem verilemiyor, aile bütçesine katkıda bulunması bekleniyor ve çocuk; yaşına uygun olmayan, ruhsal ve fiziksel sağlığını tehlikeye sokan işlerde çalıştırılıyor. Ayrıca boşanmalar, resmi nikâh olmaksızın yapılan evlilikler, değişik eşlerden olan çocuklar, anne babadan birinin evi terk etmesi, alkol kullanımı ve aile içi şiddet gibi nedenlerle de bazı çocuklar sokak yaşamını seçiyor. Macera düşkünlüğü, büyük şehirlerin renkli yaşamını merak, TV ve medya vasıtasıyla başka hayatları görerek onlara imrenmek, kısa yoldan meşhur ve zengin olma hayalleri ve düşük zeka düzeyi de çocukların evlerinden uzaklaşarak sokağa düşmelerine neden oluyor.

Sokak artık onlar için oyun oynanan yer değil; “yaşanan” veya “yaşam kazanılan” bir yer hâline geliyor.

Aslında modernleşme süreciyle tanışınca ya değin Osmanlı İstanbul’unda sokak çocuklarından söz edilmiyor. Gündelik yaşamda ailenin, mahallenin, komşuların ve iş alanında loncaların; toplumun sorumluluk bilincinde ve dayanışmasında rolü büyüktür. Bunların dışında vakıflar ve imaretler gibi sosyal kurumların da desteğiyle sağlanan otokontrol, sokak

çocukları veya evsizleri üretebilecek bir alan bırakmamıştır.

Örneğin; Osmanlı döneminde dul, çocuklu kadına, ikiz veya üçüz çocukları olan ailelere dini ne olursa olsun maaş bağlandığına; kimsesiz ve terk edilen çocukların maaş verilerek birinin yanına verildiğine dair belgeler vardır.

Türkiye’de, ilk kez sokak çocuklarına 1950’li yıllarda İstanbul’da rastlanıyor. Galata köprüsünü mekân tutan bu çocuklar “Köprü Altı Çocukları” olarak o dönemlerde birçok şaire ve edebiyatçıya konu oluyorlar. Ancak “Sokak Çocuğu” kavramı ve bunun bir sosyal sorun haline gelmesi oldukça yenidir.

Sokak çocuklarına en çok rastlanılan şehirler, kırsal kesimden şehre göçün ve gece-kondulaşmanın çok olduğu İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Gaziantep, Antalya, Mersin, Diyarbakır ve Şanlıurfa illeridir.

Artık onlarla her yerde karşılaşıyoruz; bir parkta, bankamatikte, bir gazete kağıdına uzanmış yatarken, elindeki bez parçasına dökülmüş tineri koklarken, dilenirken, çöpten yiyecek bir şeyler ararken, araba camlarını silerken, bize ısrarla mendil satmaya çalışırken...

Kim Bu Çocuklar?

Sokak çocuklarını iki grup olarak ele alabiliriz:

1. Sokak Çocukları / Sokakta Yaşayan Çocuklar:

Sokak çocukları, sokağı mekân edinen, yirmi dört saat sokakta yaşayan ve geçimini sokaktan sağlayan, aile sevgisinden, okuldan uzak, zaman zaman suça itilen, ucuca maddelere alıştıran ciğerparelerimizdir. Onlar çocukluğunu yaşayamayan başka bir deyişle oyun oynama, okula gitme, akşam evinde anne, baba ve kardeşleriyle birlikte olmanın mutluluğunu tadamayanlardır.

Sokak çocukları sokakta her türlü tehlikeye açık bir ortam içinde yaşamaktadırlar. Bu çocukların evleri sokaklar, çatıları da gökyüzü olmuştur. Onlar, ailelerinde zararlı alışkanlık ve şiddet oranı çok yüksek olduğundan aileleri ile ilişkilerini tamamen koparmışlardır; bu nedenle de fiziksel ve ruhsal tüm tehlikelere açıktırlar. Sevgisizlik, eğitimsizlik, terk edilme duygusu, güvensizlik, cinsel ve psikolojik istismarlar nedeniyle hayata ve geleceğe yönelik yargıları ve düşünceleri farklıdır. Hepsinden daha vahim olanı da şiddete, cinsel istismara maruz kalma, başkaları tarafından suç işlemeye zorlanma, yaralanma, kronik-tehlikeli bulaşıcı hastalıklara yakalanma riski, kaçırılma ve öldürölmeyle karşı karşıyadırlar.

2. Sokakta Çalışan / Çalıştırılan Çocuklar:

Bu çocuklar, geç saatte de olsa evlerine dönen, aile geçimine katkı olsun diye çalışan ve genelde okulla bağları süren çocuklardır. Ancak yetişkin rolü üstlenip para kazandıkları hâlde harcama yetkisi konusunda çocuk sayıldıklarından çelişki yaşarlar. Zamanla bu çelişki onları sokakta bağımsız yaşamaya iter. Ders çalışmaya zamanları ve uygun ortamları olmadığından okula gidenlerin başarı oranları düşüktür.

Burada dikkatimizi çeken çocukların adım adım daha tehlikeli ve normal yaşama dönmelelerini zorlaştıran ortamlara sürükleniyor olma-

rıdır. Gerçekten de cam siliciliği, ayakkabı boyacılığı, mendil-sakız-su veya kart satma ve benzeri işlerle sokakta olan çocuğun daha sonra şiddet, uçucu madde kullanma gibi olaylara karıştığı ve ailesinden, evinden koptuğu görülüyor. Çoğu zaman ailenin denetiminden uzaklaşan çocuk eğitimi yarıda bırakıyor, yaşlılarından soyutlandığı gibi yetişkinlerin dünyasına da giremiyor. İş ortamına da uyum sağlayamayarak ayrılıyor, sokaktaki sınırsız ve sorumsuz özgürlüğü seçerek sosyal yaşamdan tamamen kopuyor ve bir süre sonra sokakta yaşamayı tercih eder hale geliyorlar. Küçük yaşta hayatın ağır yükü, bu çocukların narin vücutlarını ezmeye devam ediyor.

Aslında resmi verilere baktığımızda sokakta yaşayan çocuk sayısının çok fazla olmadığını görüyoruz. Ancak göçün ve yoksulluğun bir sonucu olarak sokakta çalıştırılan çocuk sayısı her geçen gün artıyor.

Sokaklarda erkek çocuklar gibi kız çocuklarına da rastlıyoruz. Daha az görülmelerinin nedeni, geleneksel ve ahlaki kaygılardan dolayı aileleri tarafından daha sıkı kontrol altında tutulmaları ve belli bir yaştan sonra sokakta çalışmaya gönderilmemeleridir. Ancak öte yandan bu kız çocuklarının fuhuş sektöründe çalıştırılmak üzere bu işi yapan kişiler tarafından kaçırılıp bu yolda çalıştırılmaları da sokakta az görünme nedenlerinden biridir.

İstanbul sokaklarında yaşayan ve çalışan çocukların ve ailelerinin özellikleri, yaşam koşulları, sokakta yaşadıkları, karşı karşıya kaldıkları riskler ve ileriye yönelik beklentilerini sorgulayan araştırma sonuçlarına baktığımızda şu sonuçlarla karşılaşırız:

- Sokakta çalışan çocukların yaşları (%70'e yakını 10-15 yaş) sokakta yaşayanlardan birkaç yaş daha küçük.
- Yarisından fazlasının sokakta çalışan başka kardeşi var.
- %70'e yakınının memleketi Doğu ya da Güneydoğu Anadolu.
- Annelerin %70'i okur-yazar değil ve özellikle sokakta çalışan çocukların annelerinin çalışma oranı çok düşük.
- Anne-babanın yaş ortalaması 40 civarı.
- Çoğunluğu iki odalı apartman bodrum katlarında ya da gecekondularda yaşıyorlar.
- Özellikle sokakta yaşayan çocukların ailelerinde zararlı alışkanlık oranı ve aile içi şiddet çok daha fazla.
- Sokakta yaşayan çocukların çoğu toplumun, onların sorunlarıyla ilgilenmediğini düşünüyor ve sadece bir kısmı kendilerine yönelik kurumlardan haberdar. Çalışan çocuklarınsa bu konularda çok fazla bilgileri yok.

- Sokak çocuklarının çoğu sigara içiyor, bir kısmı tiner kokluyor. Uyuşturucu madde kullananlar çok fazla değil.

- Sevgi kelimesi bu çocukların yarısına aile ile ilgili duyguları, güven dolu sıcak duyguları hatırlatıyor, dörtte birine ise hiçbir şey hatırlatmıyor.

- Çoğu sokakta olmaktan memnun değil, bir meslek edinmeyi ve eğitime devam etmeyi istiyor.

- Çocukların tamamına yakını kendi çocuklarının sokakta olmasını istemediklerini söylüyor.

- Çalışmaya ve para kazanmaya olan ihtiyaçları yüzünden zamanla okulla ilişkileri kesiliyor. Aileler daha çok çalışabilmeleri için okula göndermemeye başlıyorlar. Diğer yandan ders araçları, okul formaları, okulda beslenme gibi masraflar ve sene kaybetmenin ve bunun sonucu daha küçük çocuklarla okumanın yarattığı sıkıntılar, verilen ödevler, çocukların kıyafetleri ya da kirli görünüşleri nedeniyle dışlanmaları da zamanla onları okuldan uzaklaştırıyor.

- Dinlenmek, meslek edinmek, ihtiyaçlarını karşılamak ve aileleriyle ilişki kurabilmek için hizmet verecek merkezleri olsun istiyorlar.

- Devamlı göz önünde olmaları onları korumasız ve zedelenebilir hâle getirdiğinden yaygın endişe ve korku tepkileri var. Madde kullanarak

gerçeği unutmama, rahatlama ve sokak çetelerine girerek kendilerini savunmayı düşünüyorlar. Çetelerin onları yönlendirdikleri hırsızlık, bıçaklama, madde kuryeliği gibi suçlar da onlarda suçluluk ve güvensizlik duygularının gelişmesine neden oluyor. Sürekli reddedilen ve dışlanan bir tavır gördüklerinden aşağılık duygusu hissediyor ve saldırganlaşıyorlar. Hayattan hiçbir beklentileri kalmıyor. Artık sevgi gösterilse bile onlara yaklaşanlara kolay kolay güvenmiyorlar. Zamanla sevgiyi hissedebilme yetenekleri azalıyor.

- Aileden uzak kaldıkları ve normal bir aile-içi iletişim içinde olmadıklarından örnek alacakları davranış modelleri yok. İçinde bulundukları çete bireylerini örnek alıyorlar. Ama yine de anne kavramı onlar için özel bir anlam taşıyor. Sokakta en çok annelerini özlediklerini söylüyorlar.

Yapılan tüm çalışmalarda çalışan ve sokakta yaşayan çocukların her ikisinde de “anne”, ailenin önemli bir üyesi olarak karşımıza çıkıyor. Anneler çocuklar tarafından onlarla konuşan, yardımlarına güvenilen kişi olarak görülüyor. Buna karşılık babalardan çocuklarla konuşmayan, güvenilmeyen, çoğu zaman da onları cezalandıran kişiler olarak bahsediliyor.

Bazı çocuklar zaten psikolojik sorunlar yaşadıkları için sokağa kaçtıklarından bu rahatsızlıkları daha da baskın hâle geliyor ve sokakta daha

fazla tehlikeye maruz kalıyorlar, kendileri de toplum için daha fazla tehlike yaratabiliyorlar.

Sokakta onlar için tek sığınılacak yer hayalleri. Aslında o yaştaki tüm gençler için bu böyle. Ama onların geleceğe dair hiçbir beklentileri olmadılarından ancak uçucu madde/tiner koklayarak hayal kurabiliyorlar ve arzuladıkları güzellikleri yaşayabiliyorlar. Bu sınırsız hayal gücü, özgürlüklerini pekiştiriyor. Aynı zamanda bu gerçek dışı dünya onların normalde gururlarına yedirip yapamayacakları hırsızlık, dilencilik veya cinsel açıdan kendini kullandırma gibi utanılacak şeyleri yapabilmelerini sağlıyor.

İstanbul'da ilköğretim çağında, ailesiyle birlikte yaşayan ve sokakta çalışan çocukları sokakta çalışmaya iten nedenleri araştırıp ortadan kaldırmaya, daha ilerde sokak çocuğu olmalarını en-

gellemeye ve bu amaçla çocukları ve ailelerini rehabilite etmeye yönelik Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı'nda sürdürülen *Çocuklar Sokakta Solmasın Projesi* kapsamındaki çocuklar, duygu ve ideallerini şöyle ifade ediyorlar:

Seni Mutlu Eden Şeyler Nelerdir?

Ailemin huzurlu yaşaması, evimizin olmasından mutlu olurum (Emine 11)

Bir kişi bana bir hediye verince çok mutlu olurum. (Eyüp 11)

Eğer babam bana bisiklet alırsa çok mutlu olurum. (Sıla 10)

Bir yaşlı kadına veya amcaya yardım edersem, ellerindeki yükü alırsam mutlu olurum. (Sıla 10)

Ben köye gittiğimde mutlu olurum, bisikletim olduğu zaman mutlu olurum. (Mehmet 11)

Büyüklerimi ziyaret etmek. (Pınar 13)

Seni Mutsuz Eden Şeyler Nelerdir?

Okuduğum bir kitaptan bir şey anlamazsam bu şey beni çok üzer. (Sinan 12)

İnsanların bizi hor görmesi. Arkadaşlarımızın bizi kışkırtması. (Fatma 9)

Annem yorulursa üzülürüm. (Sıla 10)

Okula gitmediğimde üzülürüm, arkadaş-

larımla oynamadığımda üzülürüm. (Nursel 11)

☹ Okuldan ayrıldığımda üzülürüm, annemden ayrıldığımda üzülürüm. (Vedat 10)

Büyüdüğünde Gerçekleştirmek İstediklerin?

😊 Sokakta aç kalan ve çalışan çocuklara yardım ederdim. Evleri yıkılan insanlara, sokakta kalan insanlara yardım ederdim. (Savaş 9)

😊 Eğer ben büyüyünce zengin bir insan olursam fakir veya hasta insanlara yardım ederim. (Fatma 9)

😊 Yaşlılar Derneği, Çocuk Esirgeme Kurumları yapıp sokakta çalışan çocuk veya adamları kurtarırdım. (Sinan 12)

😊 Ülkemi yüksek, çağdaş ülkeler seviyesine çıkartmak ve halkımı refaha ulaştırmak istiyorum. Bu hayallerimden başka yaşlandığım da köyüme çekilip bir çiftlik kurmak ve hayatımı çiftlik hayvanları ile geçirmek istiyorum. (Serhat 13)

😊 Evimin kendimin olmasını isterim. Kocamın iyi bir işinin olmasını isterim. Mutlu bir şekilde olmak isterim. Çocuğumun sağ salim doğmasını isterim. Çocuklarıma iyi bakmak isterim. Onların derslerinin güzel olmasını isterim. (Sıla 10)

📖 Çok kitap okuyup şair olmak istiyorum. (Eyüp 11)

🐰 Hayalimde cici bir tavşanım olmasını is-

tiyorum. (Şilan 8)

 Büyüyünce Siirt'e taşınmak istiyorum çünkü ben orda doğdum. (Dilan 9)

 Ben hiç uçağa binmediğim için uçağa binmek istiyorum. (Dilan 9)

 Vakıf kurup yardım etmek isterdim. (Barış 12)

Çocuk Hakları Denince Aklına Neler Geliyor?

 Eğitim almak bir çocuğun hakkıdır. (Emine 11)

 Ailesinin mutlu olması çocuğun hakkıdır. (Sinan 12)

 Çocuk hakları denilince aklıma bazı çocukların mutlu bazı çocukların ise mutsuz olmaları geliyor. (Fatma 9)

 Hayvanları sevmek. (Eyüp 11)

 İsteddiğimiz giysileri giymek. (Sıla 10)

 18 yaşından küçük olan hiçbir çocuk, ailesi tarafından çalıştırılmaz. (Serhat 13)

 Çocukların yaz tatilinde köye gitmeleri. (Mazlum 8, Vedat 10, Mehmet 12)

 Çocukların hakları ailelerinin onları dövmemeleri. (Mehmet 11)

 Sağlıklı olmak. Anne ve babanın onları

terbiyeli bir şekilde büyütməsi. (Pınar 13)

➡ *Çocukların diledikleri kadar uyumaları. (Sefa 13)*

♥ *Annesine ve babasına bir şey söyleyince hemen yapması. Anne ve babanın çocuğuna sevgisi. (Gamze 12)*

Aile Dendiğinde Aklına Neler Geliyor?

👁 *Annemin bize yemek yapması geliyor aklıma. (Sıla 10)*

☾ *Anne ve babamın namaz kılması gelir. (Eyüp 11)*

👤 *Çocukların birbirini kıskanması, evde olmayıp başkalarında olan şeyleri çocukların babalarından istemesi aklıma geliyor. (Serhat 13)*

👪 *Ailede sevgi, barış, başarı geliyor. Ailede şakalarla, sohbetler geliyor aklıma. (Dilan 9)*

Aslında çocukların söyledikleri içinde sorunun çözümü için ipuçları var, çözümleri onlar söylüyor.

Neler Yapılmalı / Ne Yapmalıyız?

Sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar aslında bir sorun değil. Yoksulluk, eğitimsizlik, kentleşme, göç, ahlakî çözülme gibi bir çok sorunun bir

sonucu. Dolayısıyla bu sorunun çözümü geniş çaplı sosyal ve siyasal politikalarla sağlanabilir.

Çocuklar birçok zorluğa, tehlikeye karşı toplumun en savunmasız kesimi. Kendi hayatlarını yöneten toplumsal süreçler üzerinde etkili olmadıkları gibi, kendilerine yönelik kötü muameleden korunma imkanları da çok az.

Yine de Türkiye bu konuda şanslı sayılır. Şanslıdır, çünkü her şeye rağmen güçlü aile yapısına sahiptir; şanslıdır, çünkü insanlar çocuklar konusunda duyarlı; şanslıdır, çünkü hâlâ durum birçok ülkede olduğu kadar korkutucu boyutlara ulaşmış değil.

Ama yine de son yıllarda sokak çocukları gidecek daha görünür hâle geldi ve medyanın yakın ilgisiyle büyük şehirlerde konu, gündeme taşındı; bu çocukların durumunu iyileştirmeyi amaçlayan bazı projeler oluşturulmaya başlandı. Bu amaçla durumu incelemek ve anlamak, bu çocuklar ve aileleri hakkında daha fazla bilgi edinmek, etkili ve önleyici rehabilitasyon programları tasarlamak için araştırmalar yapılıyor. Türkiye Büyük Millet Meclisi bir komisyon kurarak konuyu inceledi, sorunları ve çözümlerini içeren bir rapor hazırladı. İllerde sosyal hizmetler, çocuk esirgeme kurumları, emniyet müdürlükleri, belediyeler, dernekler ve vakıflar bu alanda gayret sarf ediyor. Kongreler düzenleniyor, kurumlar açılıyor.

Hazırlanan ve uygulanan modellerde hep kurumlardan, ekiplerden, barınaklardan, rehabilitasyon merkezlerinden konuşuluyor. Bu sorunu yaşayan diğer ülkelerde de uygulanan, ilgili birçok kamu kuruluşunu kapsayan hizmet modelleri öneriliyor. Her şey tamam gibi görünürken aslında kocaman bir boşluk var: “gönüller” ya da başka bir deyişle “maneviyat”. Bizi diğer ülkelerden ayıran; yaşlılık, özürlülük gibi diğer sosyal hizmet alanlarında da olduğu gibi bu sorunu da çok daha kolay çözebileceğimiz ayrıcalığımız.

Anne-babanın olmadığı veya çocuğa karşı olan vazifelerini yapamadığı durumda çocuğun

haklarının yerine getirilmesinden yakınları (velisi), onlar da olmadığında devlet sorumludur. Devletin yeterli olmadığı durumlarda ise çocukların haklarını koruma sorumluluğu kişilere düşer. Kişiler bu sorumluluğunu ya bireysel gayretleriyle ya da sivil toplum kuruluşları/vakıflar aracılığıyla yerine getirmeye çalışır.

Müslüman bir toplum olarak tüm yönleriyle çevremizden sorumluyuz. Doğal çevreyi, hayvanları korumak için bunca çaba harcarken toplumdaki ihtiyaç sahiplerinin, zorda kalanların ve en önemlisi çocukların üzerimizdeki haklarının bilincinde olmamız gerekir.

İnancımız bu konuda bize ne yapacağımızı, nasıl yapacağımızı, hangi ilkeleri esas alacağımızı söyleyen, sorumluluklarımızı gösteren birçok yol göstericiye sahiptir.

Zira bu çocuklar bizim geleceğimiz, Yüce Allah'ın bizlere birer emanetidir. Onlara sahip çıkmak, dinî ve millî bir görevdir. Nitekim Yüce Allah yetim ve kimsesiz çocuklarla ilgilenmeyi onların eğitim ve öğretimleriyle meşgul olmayı müminlere emretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

“Bir de sana yetimleri soruyorlar. De ki: “Onların durumlarını düzeltmek hayırlıdır. Eğer onlara karışıp (birlikte yaşar)sanız (sakıncası yok). (Onlar da) sizin kardeşlerinizdir. Allah bozguncuyu yapıcı olandan ayırır...” (Bakara, 2/220)

Yine Yüce Allah, aşılacak sarp yokuştan bahsederken “...açlık gününde kendisiyle yakınlığı olan bir yetimi, yahut yerde sürünen bir yoksulu doyurmaktır.” diye yol göstermektedir. (Beled, 90/14-16)

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s) bakıma muhtaç kimselerle ilgilenmeyi bizzat kendisi fiili olarak göstermiş, teşvik etmiş ve kimsesiz çocuklarla ilgilenmenin, sevgiyle başlarını okşamanın, karınlarını doyurmanın, insanın merhamet duygularını artıracaklarını birçok kere ifade etmiş ve bu konuda şöyle buyurmuştur:

“Dul ve yetimlere yardım eden kimse Allah yolunda cihad eden veya gündüzleri nafile oruç tutup gecelerini ibadetle geçiren kimse gibidir.” (Buhari, “Nafakat”,1) Bir başka sözünde ise, işaret parmağı ve orta parmağını bitiştirerek: “Gerek yakınlarına ve gerekse başkasına ait herhangi bir kimsesiz yetimi görüp gözetmeyi üzerine alan kimse ile ben cennette işte böyle yan yanayız” buyurmuştur. (Buhari, “Talak”, 25)

Sokakta yaşayan çocuklar sorununa sadece idari karar ve uygulama planlarıyla yaklaşmak eksik olur. Bütün bunları gerçekleştirmede en önemli güç, toplumsal ve gönüllü katılımıdır. Kişiler de sorumluluk üstlenmek zorundadır. Bugün; büyüyen yoksulluk, zedelenen dayanışma anlayışı ve toplumsal parçalanma içindeki

şehirlerimizde ortak sorumluluk üstlenebilecek kişi ve toplulukları bu yönde harekete geçirmek biraz zor olabilir ancak imkânsız değildir. Tarihî, geleneksel ve dinî özelliklerimiz toplumumuzu bu yönde bir seferberliğe yönlendirebilir.

Peygamberimiz bir hadisinde bir kötülüğe, çirkin ve uygunsuz bir duruma şahit olan kimse-nin buna eliyle, o mümkün değilse diliyle engel olmasını; buna da gücü yetmezse kalbiyle kötülüğe öfke duymasını emreder. (Müslim, “İman”, 78) Bu hadis gereği toplumsal sağduyunun korunmasına herkes aktif olarak katkıda bulunmalıdır. Bu aynı zamanda bir vatandaşlık görevidir. Özellikle neslin devamı ve geleceğimizin teminatı olan çocuklar söz konusu olduğunda bu sorumluluk daha da fazla önem kazanır.

Bazen yapılan çalışmalarda temel amaç, “toplumu, bu çocukların verdiği rahatsızlıktan kurtarmak” şekline dönüşebiliyor. Çocukları barınaklarda, şehrin uzağındaki kurumlarda bakım ve kontrol altına almak şeklinde planlar yapılabiliyor. Oysa tüm çalışmalarda amaç; bu çocuklara çocukluklarını yaşatmak, yaşlarının gerektirdiği standartlara kavuşturmak ve onları topluma kazandırmak olmalıdır. Bunu sağlayabilmek için de eğitim kilit noktadır. Hem çocukların, hem de toplumun eğitimi. Ama kişiler ve hatta kurumlar çocukların çalışmaktan ya da sokaklardan kurtarılması gerektiğini düşündüklerinde; akıllarına

sadece onları korumak, kayırmak geliyor. Ve bu yaklaşım nedeniyle yapılan tek şey genellikle onları yedirip içirip bir çatı altına sokmak oluyor. Halbuki öncelikle yapılması gereken önce güven sonra sevgi ortamını oluşturmaktır.

Dolayısıyla bu konuda izlenecek hizmet programları, bir yandan sokak çocuğu olma riski taşıyan yoksul ailelerin çocuklarına dönük hizmetleri kapsamalı, diğer yandan hâlen sokakta yaşamak durumunda olan çocuklara doğrudan hizmet götürmelidir. Bu hizmetler, konut iyileştirme, sağlık hizmetlerinin verilmesi, beslenme yardımları gibi ailelerinden henüz kopmamış çocuklara; mekânlar ve çalışma grupları oluşturarak yemek, yaygın eğitim, rehberlik, iş olanakları, sığınma evleri gibi hizmetler şeklinde bizzat sokak çocuklarına yönelik planlanabilir. Yani çözüm;

- Risk altındaki çocuklar için önleyici ve koruyucu çalışmalar,
- Sokaktaki çocuklar için tedavi ve düzeltici çalışmalar olarak iki başlıkta toplanabilir.

Toplumu bilinçlendirmeye ve duyarlı kılmaya yönelik çalışmalar, konuyla ilgili faaliyet gösteren birimler arasında işbirliği sağlamak ve insan kaynaklarını ve maddî kaynakları iyi kullanmak, sorunun çözümünü hızlandırabilir. Çoğu zaman aynı amaçla birçok kurumun birbirinden habersiz gayretleri zaman, insan kaynağı ve 'gönül'

israfına neden olmakta ve sorunun çözümüne ilişkin ümitleri kırabilmektedir.

Özellikle problemin kaynağı aile olduğuna göre, aileye yönelik koruyucu-önleyici-geliştirici çalışmalar yapılmalıdır. Çocuklara aileleri ile birlikte hizmet götürmeyi, çocuğu ailesiyle buluşturup aileyi kalkındırmayı hedeflemek ayrıca birçok başka sorunun da çözümüne katkı sağlayacaktır.

Ailenin ve özellikle annelerin çocuk yetiştirme tutumları, çocuk gelişimi ve psikolojisi, zararlı alışkanlıklar, iletişim, ev ekonomisi gibi konularda eğitimleri sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllülerin verebileceği hizmetlerdir. Anneler başka kadınlar tarafından desteklendiğini bildikleri sürece kendilerini daha güçlü hissedecekler ve sorunlarıyla mücadelede azimle devam edeceklerdir.

Tedavi ve rehabilitasyon, sokakta yaşayan ve/veya madde kullanan çocuklar için söz konusudur. Bu çalışmalarda bireysel olarak yapılabilecek çok fazla şey yoktur. Mutlaka devlet kurumları ve yerel yönetimler bu alanda çalışmalar yapmalıdır.

Evden kaçan çocukların sokaktaki tehlikelerden etkilenmeden hemen bakım ve barınma altına alınması, evine gönderilme çalışmalarına başlanması gerekir. Aile ile irtibata geçmek ve çocuğun kaçış sebeplerini öğrenmek önem-

lidir. Çünkü aile içi şiddet ve istismar gibi bazı durumlarda çocuğun ailenin yanına dönmesine uğraşmak onun aleyhine olabilir.

Sokakta sürekli olarak yaşamaya başlamış çocuklar için de öncelikli olarak yapılması gereken onların yıkanabilecekleri, karınlarını doyurup üstlerini değiştirebilecekleri ve dinlenip eğlenebilecekleri mekanlar oluşturmaktır.

Eğitim, bu çocukların sokaktan kurtularak bundan sonraki hayatlarının planlanmasında ilk düşünülmesi gereken konudur. Eğitim sadece okula gitmek olarak anlaşılmamalıdır. Sokakta yaşayan çocukların çoğu, sokaktaki özgür yaşamın ardından okulun rutin temposuna ve kurallı yapısına ayak uyduramazlar. Çoğunun yaşı da okuldaki çocuklardan büyük olduğundan ve özel konumlarından dolayı dışlanırlar. Bu nedenlerle alternatif eğitim modelleri üretmek gerekir. Eğitimin ana konularından biri de davranış ve toplumsal hayata uyum eğitimleri olmalıdır.

Bu çocuklara sorulduğunda bu rehabilitasyon programlarından en büyük beklentilerinin bir meslek öğrenip iş bulduktan sonra hayatlarını kazanmak olduğunu söylüyorlar. Bu alanda yürütülen çalışmalar var. Çeşitli meslek alanlarında gençler yetiştiriliyor. İş bulmalarını kolaylaştırmak için ihtiyaç olan alanlarda meslekî eğitim vermek önemli. Normal yetişkinlerin bile iş bulmakta

zorluk çektiği günümüz şartlarında bu gençlere iş bulmak çok zorlaşıyor. Oysa onların işe girip çalışmaları hem onlar hem de toplum için bu sorunun çözümünde ve tehlikelerin azaltılmasında önemli bir adım. Herkes sorumluluğunu hissederrek elini taşın altına sokmalı.

Özellikle sokakta yaşayan ve uçuşu veya uyuşturucu madde kullanmaya başlamış çocuklar rehabilitasyon için en zor gruptur. Bu çocukların tedavisi amacıyla kurulmuş olan kurumlar da yeterli olamamaktadır. Asıl önemli olan klinikteki tedaviden sonra sosyal açıdan rehabilitasyonun devam ettirilebilmesidir.

Önleyici çalışmalar, sokakta çalışan çocukların sokak çocuğu olma riskini göz önüne alarak soruna temelden bir çözüm getirmeyi hedeflemeli ve havuzu dolduran musluğu kapatmaya çalışmalıdır. Bunun için de ilk şart, çocuğun ailesi ile birlikte güvenli ve sağlıklı bir barınma ortamına kavuşturulması ve eğitiminin devamının sağlanmasıdır.

Eğer çocukların neden çalışmak zorunda kaldığını bulmaz ve bu nedenleri ortadan kaldırmazsak ya da çocukların normal işlerde çalışmasını engellersek onların yanlış yerlerde fuhuş, madde kuryeliği, ağır sanayi işçiliği gibi yanlış işler yapmasına sebep oluruz.

Önerilen yasal çözümler ise çocuklarını sokakta çalışmaya iten ailelerin uyarılarak çocuklarını sokaktan almalarını istemek yönündedir. Bir sonraki aşama bu uyarıyı dikkate almayan ailelerin cezalandırılmasıdır. Oysa devlet ve toplum, aileyi/çocuğu cezalandırmadan önce üzerine düşen görevleri yerine getirmelidir. Ailelerin yoksullukla, işsizlikle, eğitimsizlikle mücadelelerinde onlara çözümler üretmelidir. Bunlar yapılmadan sadece yasal yollara başvurmak insan haklarının ve inancımızın gereklerine aykırıdır.

Kurumsal, toplumsal ve kişisel olarak yapılması gerekenleri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- Çocukların okullardaki eğitimlerini devam ettirip bir meslek sahibi olmalarını sağlamak,
- Fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı büyüüp gelişmelerini, doğru ve yeterli beslenmelerini sağlamak,
- Duygusal gelişimlerini tamamlamaları, yeteneklerini ortaya çıkarmaları ve geliştirmeleri, özgüvenlerini kazanmaları ve kendilerini ifade edebilmeleri için onlara destek olmak. Kendi imkânlarıyla ulaşamayacakları sosyal imkânlar sunmak, eğlenmelerini, spor yapmalarını sağlamak,
- Aileleri ile birlikte yaşadıkları evlerini yaşanılabilir kılmak,
- Ailelerine dönme imkânı olmayan çocuklar için duygusal ve fiziksel her türlü ihtiyaçlarının karşılanacağı mekânlar oluşturmak,
- Zararlı alışkanlıkları olanlara bu alışkanlıklarından kurtulabilmeleri için tedavi ve rehabilitasyon imkânları sunmak,
- Ailelere eğitimin önemini kavratmak, rehberlik ve danışmanlık hizmeti vermek sokaktaki riskler konusunda onları bilinçlendirmek, ebeveynlerin ve özellikle annelerin ihtiyacı olan konularda eğitilmelerini sağlamak,

- Kamuoyunu konuyla ilgili bilgilendirici ve bilinçlendirici çalışmalar yapmak; bu amaçla resmi kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla koordineli çalışmak,
- Toplumda gönüllülük bilincini ve sorumluluğunu yaygınlaştırmak.

Sokakta çalışan ve yaşayan çocuklara yönelik çalışmalar yaparken bazı ilkeleri mutlaka göz önünde tutmak gerekir:

- Onlar da diğerleri gibi çocuktur, diğer çocukların haklarına sahiptir. Onlara acıma değil sorumluluk duygusu ile yaklaşmak gerekir.
- Bir kurum ne kadar iyi olursa olsun ideal çözüm değildir. Öncelikli olarak çocukları aileleri ile birlikte yaşatabilmek için çözümler üretilmelidir.
- Risk altında, suça itilebilen çocuklardır ama hepsi suçlu veya madde bağımlısı değildir.
- Bu alanda resmi ya da gönüllü olarak çalışan kişiler kendilerini fiziksel ve duygusal açıdan korumalıdır. Fazla duygusal yakınlık, çalışanın bir süre sonra tüketebilir ya da duyarsız hâle getirebilir.
- Çocuklara verilecek hizmetlerde mutlaka onların da görüş ve katkılarına yer verilmelidir. Bu şekilde alınan kararların uygulanması daha kolay ve uzun süreli olur.

- Bu alan, çalışılması ve başarı kazanılması zor olan bir süreci gerektirir. Çocukların, ailelerin ve yardım edenlerin çok zorlanabileceğini önceden bilmek gerekir.

- Sokak çocukları ile yapılan çalışmalarda gönüllülük tanımının çok net olarak yapılması gereklidir. Özellikle iki şey çok önemlidir: Kendimizi ve yardım yapacağımız kişileri/çocukları tanımak ve süreklilik.

- Çocukta ve ailede güven duygusu oluşturabilmek ve kurulan duygusal bağların yıkıcı değil yapıcı olmasını sağlayabilmek ancak süreklilik ile elde edilebilir. Maddî yardım yapan insanlar ve yardım örgütleri çoğu zaman, üzerinde temiz giysiler, önünde bir tabak yemek olan temiz pak bir çocuk görüntüsüyle tatmin oluyorlar. Oysa çözüm arayışlarının çıkış noktası, çocuğun evinde bulamayıp sokakta aradıklarını evde ona sağlamayı amaçlamalıdır. Bunların başında da sevgi, ilgi ve güven gelir. Bunlar sadece temiz giysiler, yemek ve para ile sağlanamaz.

- Toplumun ve bireylerin üzerindeki sorumluluğu yerine getirmesi, aslında bir gönül/inanç işidir. Gönüllülük, herhangi bir fayda beklemeden, ancak bir profesyonelmış gibi bir iş disiplini içinde çalışmayı gerektirir. Ama maalesef ülkemizdeki genel uygulamada gönüllülük, sadece istenildiği zaman gelerek kendince bir katkıda

bulunmak olarak anlaşıyor. İnsanlar kendi sorunlarına gönüllü olamazlar, sizin çocuğunuz varsa çocuğunuzun gönüllüsü olamazsınız, çocuğunuz sizin işinizdir. Aynı şekilde sokakta çöp varsa çöp toplamaya gönüllü olunmaz, bu sizin işinizdir; belediye yapmıyorsa belediyeye bunu yaptırmak, yine de yapmıyorsa bunu alıp çöpe atmak, ortalığı temiz tutmak yine sizin işinizdir. Dinimizin kaynaklarında bu şekilde davranmanın insanlara hakkını vermek ve hatta imanın bir gereği olduğundan bahsediliyor.

- *“İman, altmış küsur şubedir. Bu şubelerden birisi insanlara sıkıntı verecek şeyleri gidermektir. Bu manada yol ortasında bulunan bir taşı kaldırmak, imanın gereğidir.”* (Buhârî, “İman”, 3; Müslim, “İman”, 58.)

- *“Mallarında, muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır.”* (Zariyat, 51/ 19)

- Dünya’daki örneklerinden farklı olarak yurdumuz hâlâ avantajlı durumdadır. Aile kurumu, aldığı birçok darbeye rağmen toplum hayatımızda önemli bir değere sahiptir. Yine toplumumuzun değer yargıları, insana ve çocuğa verdiği önem, gelenek ve dini inançlarımız başka birçok sosyal sorunun çözümünde olduğu gibi bu konuda da en kısa zamanda olumlu sonuçlar almamızı sağlayacaktır.

• “Kim bir hayat kurtarırsa bütün insanlığı kurtarmış gibi olur.” (Maide, 5/32)

Uyarılar / Öneriler

- Onlardan korkmayın, sadece dikkatli olun.
- Bir mendil alarak veya para vererek onları biraz daha sokağa bağlamayın.
- Mahallenizdeki çocukları kollayın, hataları konusunda ailelerini uyarın.
- Onları çırak edinin, meslek edinmelerine yardımcı olun.
- Kullanmadığınız ev ve giyim eşyalarınızı ilgili yardım kuruluşlarına verin.
- Sizin de ders çalıştırarak eğitimine destek olacağınız çocuklar mutlaka vardır, onları bulun.
- “Tebessüm sadakadır”. Gülümsemenizi onlardan esirgemeyin.
- Çocuklarınızı sevin, ailenizi koruyun.
- Komşularınızı, emeklileri, gençleri sosyal sorumluluklarını yerine getirmeleri için teşvik edin.
- Sizin de yapabileceğiniz bir şey mutlaka vardır; neyse onu bulun.
- Sahip olduklarınız için şükredin.

12 yaşındaki Mustafa şunları söylüyor:

“Ben sokakta çalışmak istemiyorum. Benim yaşımdaki çocuklar mahallede oynarken veya çarşıda serbest dolaşırken ve kendim ise bir ayakkabı boyadığımı hiç istemiyordum. Ben kendi kendime düşünüyordum benim onlardan ne gibi farkım vardır diye düşünüyordum. Hayal kurmaya çalışıyordum. Hayallerimin gerçek olmayacağını biliyordum.”

VOLKAN (17)

Sen bilir misin sokak çocuklarını?

Anasız ve yalnız köprü altında

Sokak kenarında

Sen yatağında

Ananın kucağında

O sokakta yalnız

Acımasız dünyanın

Ayakları altında ezilmiş,

Zavallı sokak çocuğuna

Bir damla gözyaşı verir misin?

Bizim sokağa gelir misin?

9 yaşındaki A.G. duygularını şöyle dile getiriyor:

“Ben cennete gitmek istiyorum. Orda kuşlar, kelebekler, güzel renkli çiçekler mis gibi kokuyor. Orda elma, portakal, muz, kivi her türlü meyve yemek istiyorum. Güzel masallar okumak isterim...”

Ve boyacılık işini artık hiç yapmak istemiyorum. Oturup dinlenmek istiyorum. Orda güzelce yeyip uyumak istiyorum, kitaplar okumak istiyorum. Okulumu bitirirsem doktor olmak istiyorum.

Dışarıda kar yağıyor üşüyorum.”

“Onlar soru sorarlar mı, sormazlar. Hani şu meşhur çocukluk soruları.

Bütün soruları sorulmadan cevaplanmıştı.

Bu sokaklar, bu şehirler çok can kaldırır daha...

Masal sevmezler. Masalların masal olduğunu bilirler.

...Sessizliğin içinden, kaldırımların içinden, asfaltın, çalılardan, çanların ve minarelerin içinden ince solgun bedenler süzülüp aceleyle arabalara doğru yaklaşıyorlar. Nasıl meyus bakıyorsam, insan sarrafı olmuş, hızlı hareket eden gözler, hiç tereddüt etmeden, zorlanmadan beni yakalıyorlar gece vakti...

Ne yapacağımı bilmiyorum. Kırmızı ışık yandıkça yanıyor... Hiç akı olmayan simsiyah gözler pencereye dayanıyor. Evet ya, bu saatte de huzurlarınızdayız işte.

Bu çocuk ve bu kadın kim? Kan uykulardayken terli saçları öpülmüş mü hiç? Yağışlı bir günde anesi okul kapısına elinde bir şemsiye ve hırka, yüzünde sarıp sarmalayan bir gülücükle gelmiş mi? Bir bayram sabahı sevdiği bir oyuncak başucunda, üzeri yıldızlarla bezeli güzel bir kutunun içinde... Onu besleyecek, yavaş yavaş salınıp bedenine yayılacak cinsten bir tek anı yok mu şu gece vakti beni koruyacak?

Yeşil ışığın yanması bin yıl sürüyor. Kırmızı ve siyah arasında boğuluyorum. Kral, gözlerimi kaplayan sıvıya bakıyor. Tiksintiyle bakıyor, tükürüyor içine. Artık çantamdan bir şey çıkarıp verecek cesaretim kalmıyor. Aşağılara doğru hızla düşüyorum...

Yeşille beraber metropol, kırmızı görmüş vahşi boğalar misali, arabaları çocukların üzerine sürüyor. Bir kez daha hızla uzaklaşıyoruz derin siyah-tan."

(Yıldız Ramazanoğlu, *Derin Siyah*, İstanbul 2007, Timaş Yayınları)

Başka bir çocuk – Berna – şöyle tanımlıyor onları ve toplumu:

“Sokak çocukları, çoğunluk için yeşil ışık gibidir. Bakılır ve geçilir. Kaldırım taşına bakıp geçmek gibidir; ancak kimi insan için kırmızı ışık gibidir. Bakılır ve durulur. Durulup üzerinde düşünülür. Potansiyel suçlu, tinerici, yan kesici değil, geleceğin değerli insanı, annesi, babası olabilmesi için ne yapılabilir diye düşünülür.

Annelerin çocuklarını bin bir nazla uyuttuğu öğlen saatlerinde bir kaldırım taşında uyuyan çocuğun zahmetsiz uykusunun sebebi düşünülür. Annelerin çocuklarına yemek yemesi için ısrar ettiği vakitlerde ısrar edilmeden kendine verilen bir simiti ya da ekmek parçasını yiyen çocuk üzerinde düşünülür. Kaldırımlar annelerinin kucağından daha mı sıcak ki onların koynunda ısınmaya çalışıyorlardır, hayatta seçme şansı sunulmayan, hayal kurmanın, ümit etmenin öğretilmediğı çocuklardır düşünülen.”

SOKAK ÇOCUĞU

Sayfa no: YOK

Cilt no: YOK

Hane no: YOK

Ana adı?

Ben sokak çocuğuyum abi

hani şu uçurtması asılı kalan çocuk var ya,
bilyelerini rüyalarında unutan çocuk,
ve oyuncaklarını masal kahramanlarına kap-
tıran çocuk

o benim işte , o benim abi

sahi, bir annem olmalıydı değil mi?

ben dudaklarımda sokakları besteliyorum
oysa

sahi abi, tadı nasıldı anne sütünün?

anneler nasıl okşar çocuklarını

anne kokusu nasıldır kim bilir?

ana ha?

bir anne çizebilir misin benim için

karanlığın kar soğuğu parmak uçlarına bir
anne

unutulmuş çocukların ürkek avuçlarına bir
anne

ve yanına beni ekler misin abi?

tıpkı sulu boya resimlerdeki gibi
sımsıcak...

Sahi abi, senin gözlerini kesmiyor değil mi
bir köprünün soğuk gergin ve karanlık bedeni

...

sahi sen hiç seyrettin mi ay dedeyi bir köprü-
nün altından?

üşüdün mü abi kayan bir yıldıza bakarken?
abi sen, abi sen? Boş ver...

gel boyat istersen ayakkabılarını

ben, aha şu ayakkabıların bağcıklarından ası-
lıyorum yaşama

gel boyat ayakkabılarını

boyat da resmi çıksın

dostun, düşmanın tüm kaldırımlara

sayfa no: yok

cilt no: yok

hane no: yok

yokların varlığında tam göbek bağından yaka-
landın mı hiç yalnızlığa?

sahi bir de... bir de babam olmalıydı değil
mi?

baba?

beni dövecek bir babam bile yok biliyor mu-
sun?

nasırlı ellerinde şefkat arayacağım bir insan
kim bilir bayramda neler alır babalar çocuk-
larına

unutmuşum !

Bayramlarınız da vardı sizin öyle değil mi
arefeleriniz...

bayramlarda temize çekilen dostluklar vardı
sonra

oysa ben kırık dökük ısıklar ısmarlıyorum
güneşe ve mehtaba...

yankısız, bestelenmemiş ve bestelenmeyecek
serseri ısıklar...

bir babam olsaydı belki yeterdi

çocuk olurdum eskisi gibi

şımarırdım öylesine

boş ver abi, kimin neyine bayram

kimin neyine hediye, baba kimin neyine abi

sahi senin düşlerin vardır

söylesene, göremediğin rüyanın düşünö
kurar mısın

Ahmet, bir düş görmüş geçenlerde

yorgun ve geç gelen bir gecede

utanırken anlattı, anlatırken utandı

bir ip bağlamış gök kuşağına

“bak ana uçurtmamı gördün mü
ya uçurtmamın gölgesinde bilye oynayan
çocukları?”

Ahmet’in düşü işte...

bana düşlerini kiralar mısın abi

bedava boyarım ayakkabılarını

bana düşlerini, düşlerini abi

boş ver...

bak iyi parlayacak bu ayakkabılar

en parlak ayakkabılarında yürüyeceksin
yaşama

sen düşünme, sokaklar düşünsün beni

gazete manşetleri, 3. sayfa haberleri düşünsün

isimsiz bir damla gözyaşı düşünsün

sen beni düşünme, düşünme be abi

nasıl olsa ben olmayan ayakkabılarımın
sıcaklığıyla

basıyorum tüm kaldırımlara...

olmasa da annesi babası sokakların

sokak çocuğuyum işte

ben sokak çocuğuyum

kazanılmadan kaybedilmiş bir geleceğin her-
hangi bir yerinde

ben sokak çocuğuyum abi
hani şu uçurtması gökyüzünde asılı kalan
oyuncaklarını masal kahramanlarına çaldıran
çocuk var ya
işte o benim
o benim abi
o benim....

Bedirhan GÖKÇE

